

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/124/129-134>

Alim Allahverdiyev
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant

<https://orcid.org/0009-0003-9610-7012>
aallahverdili@gmail.com

COP29 və Azərbaycan: Qlobal ekoloji davamlılıq təşəbbüslərinin milli siyasətə təsiri

Xülasə

Məqalədə COP29 kimi qlobal ekoloji konfransların Azərbaycan Respublikasının milli ekoloji siyasətinə təsiri kompleks şəkildə təhlil edilir. Xüsusilə, ölkənin bu konfrans çərçivəsində qəbul etdiyi iqlim öhdəliklərinin hüquqi və institusional səviyyədə hansı dəyişikliklərə səbəb olduğu araşdırılır. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin ekoturizm potensialı, dövlət proqramlarında ekoloji təşəbbüslərin rolu, xüsusi iqtisadi zonaların hüquqi rejimi və yerli-xarici maraqların balansı kimi məsələlər elmi əsaslarla təhlil olunmuşdur. Məqalədə həmçinin Azərbaycan qanunvericiliyinin beynəlxalq ekoloji normalarla uyğunlaşdırılması, idarəetmədə koordinasiyanın gücləndirilməsi, ekoloji məsuliyyət və maliyyə stimulları kimi mexanizmlər də qiymətləndirilmişdir. Nəticədə, COP29-un təsiri ilə Azərbaycan üçün yeni bir yaşıl hüquqi mühitin formalaşması istiqamətində praktiki və strateji təkliflər irəli sürülmüşdür.

COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi, ölkənin ekoloji siyasətinə qlobal ekoloji idarəetmə sisteminin struktur elementlərini daxil etməsi üçün konkret imkanlar yaratmışdır. Bu konfrans çərçivəsində əldə olunan beynəlxalq razılaşmalar və tövsiyələr yalnız iqlim dəyişiklikləri ilə mübarizədə deyil, həm də milli qanunvericiliyin transformasiyası və institusional islahatların sürətləndirilməsi baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Həmçinin, Azərbaycanın yaşıl maliyyə alətlərinə çıxış imkanları genişlənmiş, bu da post-COP dövründə investisiya yönümlü ekoloji təşəbbüslərin həyata keçirilməsi üçün münbit zəmin yaratmışdır.

Açar sözlər: COP29, ekoloji siyasət, iqlim dəyişiklikləri, Azərbaycan, yaşıl iqtisadiyyat, ekoturizm, beynəlxalq öhdəliklər, hüquqi tənzimləmə, azad iqtisadi zonalar

Alim Allahverdiyev
Baku State University
Master's student

<https://orcid.org/0009-0003-9610-7012>
aallahverdili@gmail.com

COP29 and Azerbaijan: The Impact of Global Environmental Sustainability Initiatives on National Policy

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the impact of global environmental summits, particularly COP29, on Azerbaijan's national environmental policy. It explores how the climate commitments undertaken by Azerbaijan within the COP29 framework have influenced both legal and institutional changes in the country. Special attention is given to the environmental potential of the liberated territories, the integration of ecological initiatives in state programs, the legal status of special economic zones, and the balance between local and foreign interests. The paper also evaluates the alignment of Azerbaijani environmental legislation with international standards, enhancement of governance coordination, and the role of ecological liability and financial incentives. Ultimately, the

study proposes strategic and practical recommendations for establishing a green legal framework in Azerbaijan in the post-COP29 period.

The hosting of COP29 in Azerbaijan has created concrete opportunities for incorporating structural elements of global environmental governance into the country's ecological policy. The international agreements and recommendations reached during the conference hold strategic significance not only in combating climate change but also in accelerating the transformation of national legislation and institutional reforms. Moreover, Azerbaijan has expanded its access to green financial instruments, which has laid a fertile foundation for the implementation of investment-oriented ecological initiatives in the post-COP period.

Keywords: COP29, environmental policy, climate change, Azerbaijan, green economy, ecotourism, international commitments, legal regulation, special economic zones

Giriş

Qlobal miqyasda ekoloji davamlılıq məsələləri son onillikdə beynəlxalq hüquq və iqtisadi siyasətin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. İqlim dəyişikliklərinin fəsadları və təbii ehtiyatların tükənməsi kontekstində dünya dövlətləri arasında ekoloji məsuliyyətin paylaşılması və iqlim öhdəliklərinin həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq forumlar getdikcə daha önəmli rol oynamaqdadır. Bu baxımdan, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının təşkil etdiyi COP (Conference of the Parties) konfransları qlobal ekoloji idarəetmənin əsas platforması olaraq çıxış edir.

COP29 tədbirinin Azərbaycan Respublikasında keçirilməsi ölkə üçün yalnız beynəlxalq nüfuz baxımından deyil, həm də daxili ekoloji siyasətin transformasiyası üçün yeni imkanlar yaratmışdır. Konfrans çərçivəsində ölkənin üzərinə götürdüyü öhdəliklər, “yaşıl enerji” texnologiyalarının tətbiqi, karbon emissiyalarının azaldılması, ətraf mühitin qorunması və dayanıqlı inkişaf prinsiplərinin hüquqi və institusional bazaya integrasiyası məsələləri bu məqalənin əsas tədqiqat obyekti. Azərbaycan Respublikasının iqlim dəyişikliyi ilə bağlı qəbul etdiyi öhdəliklər — xüsusilə 2050-ci ilə qədər “net-zero” (xalis sıfır emissiya) hədəfi və alternativ enerji üzrə Milli Prioritetlərin müəyyən olunması — ölkə daxilində ekoloji hüququn, ətraf mühit siyasətinin və iqtisadi inkişaf strategiyalarının bir-biri ilə sinxronlaşdırılmasını zəruri edir (Alışanov, 2013).

Tədqiqat

Məqalədə COP29-un verdiyi siyasi və hüquqi impulsun işğaldan azad edilmiş ərazilərin ekoloji idarə olunması, xüsusi iqtisadi zonalarda yaşıl standartların tətbiqi və beynəlxalq sərmayələrin cəlb olunması kontekstində təhlili məqsəd qoyulmuşdur. Eyni zamanda, qlobal çağırışların milli hüquq sisteminə təsiri və ekoloji sabitliyin qorunması üçün təklif olunan hüquqi mexanizmlər də nəzərdən keçirilmişdir (Bayramov, 2018).

Azərbaycan Respublikasının COP29 çərçivəsində götürdüyü öhdəliklər və onların hüquqi xarakteri

Azərbaycan Respublikasının COP29 tədbirində iştirakı ölkənin qlobal iqlim gündəliyinə daha fəal integrasiya etməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. 2024-cü ildə Bakının COP29-a ev sahibliyi etməsi Azərbaycanın beynəlxalq iqlim dəyişiklikləri ilə mübarizədə öz rolunu genişləndirmək və milli siyasətini bu sahədə təkmilləşdirmək niyyətini nümayiş etdirmişdir.

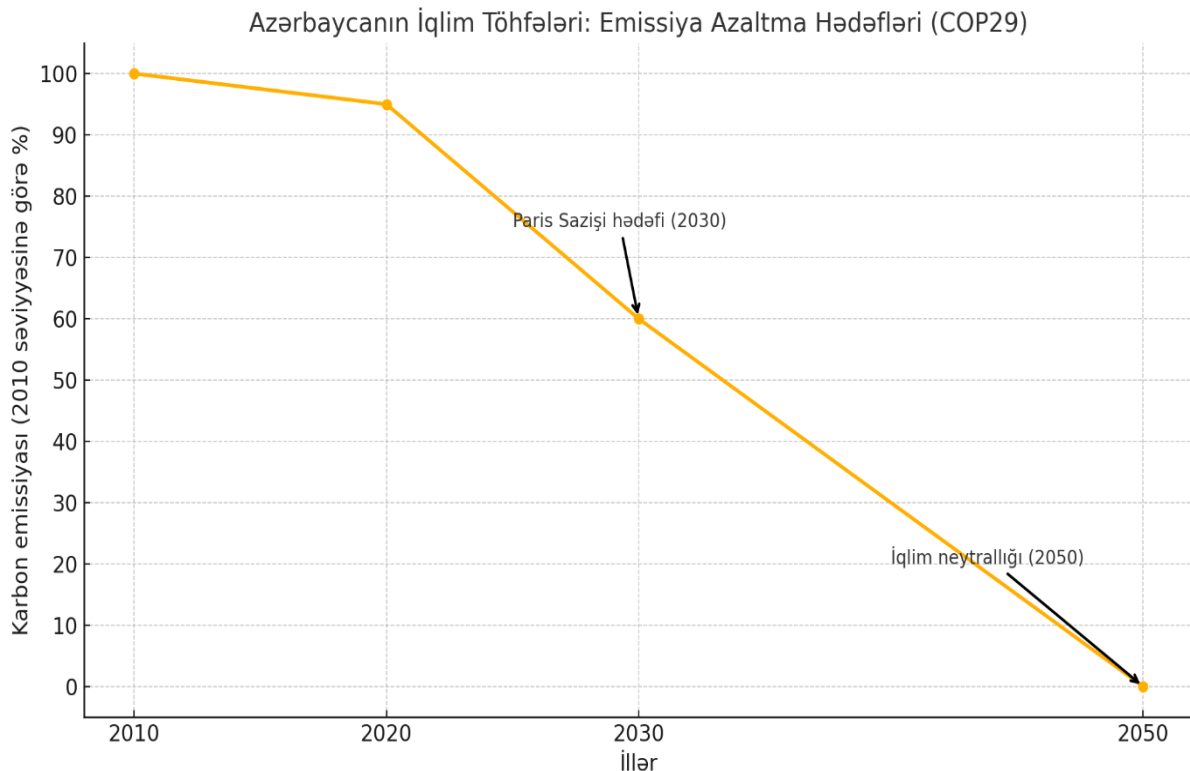
Paris Sazişi çərçivəsində götürülən öhdəliklərin yenilənməsi Azərbaycan üçün əsas prioritetlərdən biri olmuşdur. COP29 tədbiri zamanı Azərbaycan yeni Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Təhdətlərini (NDC – Nationally Determined Contributions) təqdim etmişdir. Bu sənəddə karbon emissiyasının 2030-cu ilə qədər 35%-dən 40%-ə qədər azaldılması və 2050-ci ilə qədər iqlim neytrallığına çatmaq əsas strateji hədəf kimi müəyyən olunmuşdur.

Azərbaycanın bu öhdəlikləri hüquqi müstəvidə normativ hüquqi aktlar vasitəsilə formalaşdırılır. Buraya *Ekoloji Təhlükəsizlik haqqında Qanun*, *Ətraf Mühitin Mühafizəsi haqqında Qanun* və enerji səmərəliliyi, bərpa olunan enerji mənbələri haqqında qanunvericilik aktları daxildir. COP29 öhdəliklərinin icrası məqsədilə bu sənədlərə bir sıra dəyişikliklər və əlavələr edilməkdədir (Crystal, 2010).

Digər tərəfdən, Konstitusiyanın 39-cu maddəsi ətraf mühitin mühafizəsini və sağlam ekoloji şəraitdə yaşamaq hüququnu təmin edən əsas hüquqi baza rolunu oynayır. Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq ekoloji öhdəlikləri Konstitusiyanın 151-ci maddəsinə əsasən beynəlxalq müqavilələrin üstün hüquqi qüvvəsi kontekstində tətbiq edilir.

Bu istiqamətdə əlaqələndirici dövlət orqanları – İqtisadiyyat Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Energetika Nazirliyi və Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi – COP29 sonrası tədbirlərin icrası üçün yeni normativ hüquqi baza, fəaliyyət planları və monitoring mexanizmləri hazırlayırlar (İsmayılova, 2019).

Bununla yanaşı, “Azərbaycanın İqlim Strategiyası – 2030” sənədinin hazırlanması da bu hüquqi öhdəliklərin daxili hüquq sisteminə tam integrasiyasını təmin etmək məqsədi daşıyır.

Yuxarıdakı qrafikdə Azərbaycanın karbon emissiyalarını azaltma üzrə 2010–2050-ci illər üçün qoyduğu hədəflər göstərilmişdir. COP29 çərçivəsində Azərbaycan 2030-cu ilə qədər 2010-cu ilə müqayisədə 40% azalma, 2050-ci ilə qədər isə tam iqlim neytrallığı hədəfləyir. Qrafik bu məqsədlərin vizual izahını verir.

2. Milli qanunvericiliyin COP29 öhdəliklərinə uyğunlaşdırılması və hüquqi islahatlar

COP29 konfransı ilə birlikdə Azərbaycan öz iqlim öhdəliklərini daha da gücləndirmiş, 2030-cu ilə qədər istixana qazı emissiyalarının azaldılması üzrə konkret hədəflər götürmüşdür. Bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün hüquqi bazanın müasirləşdirilməsi əsas şərtidir (Johnson, 2008).

2.1. Mövcud qanunvericiliyin nəzərdən keçirilməsi

Hazırda *Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında*, *Atmosfer havasının mühafizəsi haqqında*, *Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında* qanunlar və digər normativ aktlar ekoloji hüquq sisteminin əsasını təşkil edir. Lakin bu aktlar çox zaman karbon emissiyası, iqlim dəyişikliyi və bərpa olunan enerji kimi spesifik iqlim məsələlərini əhatə etmir.

2.2. Tənzimləmə boşluqları və uyğunsuzluqlar

Bir çox beynəlxalq müqavilələrə qoşulsa da (məs., Paris Sazişi, Kyoto Protokolu), bu sənədlərin tələbləri milli hüquq sisteminə tam integrasiya edilməyib. Emissiya kvotaları, karbon bazarları və yaşıl sertifikatlaşdırma kimi sahələrdə hüquqi mexanizmlər ya zəifdir, ya da ümumiyyətlə mövcud deyil (Karimov (tərtibçi), 2015).

2.3. Hüquqi islahatların istiqamətləri

• İqlim Qanununun qəbul edilməsi (climate act) – strateji və institusional çərçivəni müəyyən edən əsas hüquqi sənəd olmalıdır.

• Emissiya kvotalarının hüquqi təsbiti və ticarəti ilə bağlı hüquqi rejimin formalaşdırılması.

• Yaşıl investisiya təşviqlərinin vergi və müqavilə hüququ vasitəsilə tənzimlənməsi.

• İqlim maliyyəsinin və beynəlxalq donor strukturlarından istifadənin hüquqi mexanizmlərinin hazırlanması.

2.4. İnstitusional mexanizmlərin gücləndirilməsi

İqlim siyasətinin effektiv həyata keçirilməsi üçün dövlət orqanları arasında səlahiyyət bölgüsünün aydınlaşdırılması və “Azərbaycan Yaşıl Maliyyə Agentliyi” və ya oxşar bir qurumun yaradılması təklif edilə bilər (Abdullayeva, 2021).

3. Azərbaycanın enerji və sənaye siyasətinə təsir: Bərpa olunan enerji və yaşıl texnologiyalar sahəsində təşəbbüslər

COP29 və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə təşəbbüsləri Azərbaycanın iqtisadiyyatında əsas yer tutan enerji və sənaye sektorlarını da əhatə edən struktur dəyişikliklərini zəruri edir. Bu istiqamətdə atılan addımlar həm global öhdəliklərin yerinə yetirilməsi, həm də iqtisadi dayanıqlığın təmin olunması baxımından önəmlidir (İsmayilov, 2020).

3.1. Bərpa olunan enerji siyasətinin gücləndirilməsi

Azərbaycan hökuməti artıq 2030-cu ilə qədər istehsal gücünün 30%-ni bərpa olunan enerji mənbələri – günəş və külək enerjisi – ilə təmin etməyi qarşısına məqsəd qoyub. COP29 çərçivəsində bu hədəf daha dəqiq planlaşdırılmalı və investisiyalarla dəstəklənməlidir.

Mühüm layihələr:

• Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda günəş enerjisi zonalarının yaradılması

• Səudiyyə Ərəbistanının ACWA Power və Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Masdar şirkətləri ilə imzalanan müqavilələr

• Yaşıl enerji ixracı üçün “Xəzər–Avropa enerji koridoru”nun təşkili

3.2. Yaşıl texnologiyaların tətbiqi və sənayedə transformasiya

Sənaye sektorunda aşağı karbon texnologiyalarına keçid üçün texnoloji modernizasiya və vergi təşviqləri zəruridir. COP29 platformasında sənaye müəssisələrinin karbon ayıq (carbon-neutral) statusuna keçidi üçün yeni texnologiyaların və innovasiyaların dəstəklənməsi vacib olaraq vurğulanır (Məhərrəmov, 2021).

Təklif olunan tədbirlər:

• Enerji səmərəliliyinin artırılması üçün texnoloji subsidiyalar

• Karbon izi hesabatlılığı üzrə hüquqi çərçivənin tətbiqi

• Yaşıl sertifikatlaşdırma və karbon ticarəti platformalarının yaradılması

3.3. Yaşıl investisiyaların cəlbə

Enerji transformasiyasının reallaşması üçün beynəlxalq maliyyə qurumlarının (məs., Dünya Bankı, ADB, AIIB) yaşıl fondlarından istifadə, “Green Bond” və “Sustainable Finance” mexanizmlərinin Azərbaycanda tətbiqi gündəmdədir (Mehdiyev, 2022).

4. Milli qanunvericiliyin uyğunlaşdırılması və ekoloji idarəetmənin gücləndirilməsi

COP29 çərçivəsində götürülən öhdəliklərin effektiv icrası üçün yalnız iqtisadi və texnoloji deyil, hüquqi və institusional mexanizmlərin də gücləndirilməsi əsas prioritetlərdəndir. Azərbaycanın milli ekoloji siyasətində beynəlxalq normalarla uyğunluğun artırılması bu mərhələdə əsas şərtlərdəndir.

4.1. Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyin yenilənməsi

Azərbaycanın mövcud ekoloji qanunvericiliyi bir çox hallarda köhnə metodoloji yanaşmalar əsasında qurulub. COP29-un nəticələri bu qanunvericiliyin aşağıdakı istiqamətlərdə təkmilləşdirilməsini zəruri edir (Smith, 2019):

• Karbon emissiyalarının hüquqi tənzimlənməsi

• Yaşıl maliyyə mexanizmlərinin normativ çərçivəsinin yaradılması

• Ekoloji məlumatların açıqlığı və hesabatlılıq tələbləri

4.2. İdarəetmə institutlarının koordinasiyanın artırılması

COP29-un təcrübəsi göstərir ki, effektiv ekoloji islahatlar yalnız hüquqi baza ilə deyil, eyni zamanda güclü koordinasiya olunmuş idarəetmə mexanizmləri ilə həyata keçirilə bilər. Bu baxımdan, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə digər dövlət qurumları arasında sektorlararası əməkdaşlıq və monitorinq–informasiya platformalarının integrasiyası vacibdir (Williams, 2022).

4.3. Hüquqi və maliyyə məsuliyyət mexanizmlərinin tətbiqi

- İqlim öhdəliklərini yerinə yetirməyən subyektlər üçün sanksiya mexanizmlərinin formalaşdırılması

- Bərpa olunan enerji istifadə edən sahibkarlıq subyektləri üçün vergi güzəştləri və subsidiyalar

- Davamlı inkişaf məqsədlərinə uyğun ətraf mühit təsiri qiymətləndirməsi (ƏMTQ) prosedurlarının sərtləşdirilməsi

Bu da COP29-un hüquqi və institusional səviyyədə hansı islahatlara təkan verə biləcəyini və bu dəyişikliklərin Azərbaycan üçün uzunmüddətli ekoloji idarəetmə strukturuna necə təsir edə biləcəyini əhatə edir (Ivanov, 2017).

Nəticə

COP29 kimi beynəlxalq iqlim konfransları yalnız global iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə deyil, həm də milli siyasətlərin transformasiyasında mühüm rol oynayır. Azərbaycanın bu konfrans çərçivəsində götürdüyü öhdəliklər ölkənin ekoloji siyasətində həm normativ-hüquqi, həm də institusional səviyyədə dərin dəyişikliklərə zəmin yaradır.

Aparılan təhlillər göstərdi ki:

- İşğaldan azad edilmiş ərazilərin ekoturizm və yaşıl enerji baxımından dəyərləndirilməsi regional inkişaf strategiyalarında mühüm yer tutur;

- Dövlət proqramlarında ekoloji hədəflərin spesifikləşdirilməsi, idarəetmədə şəffaflıq və nəticəyönümlülüyün artırılmasını tələb edir;

- Azad iqtisadi zonalar və turizm klasterlərinin ekoloji hüquqi rejimlə tənzimlənməsi yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinin tətbiqini stimullaşdırma bilər;

- Hüquqi sistemin beynəlxalq normalarla uyğunlaşdırılması və ekoloji məsuliyyət mexanizmlərinin gücləndirilməsi Azərbaycanın COP29 sonrası dövr üçün strateji prioritetlərindəndir.

Məqalədə təhlillər göstərdi ki, COP29 konfransı Azərbaycanın ekoloji idarəetmə sisteminin modernləşdirilməsi və beynəlxalq hüquqi öhdəliklərin yerinə yetirilməsi baxımından strateji imkanlar yaratmışdır. Konfransın verdiyi siyasi və hüquqi siqnallar, xüsusilə alternativ enerji sektoruna yönələn investisiyaların stimullaşdırılması, ekoloji infrastrukturların təkmilləşdirilməsi və “yaşıl iqtisadiyyat” konsepsiyasının tətbiqi istiqamətində ciddi addımlar atmağı zəruri edir.

Bununla yanaşı, Azərbaycanın ekoloji qanunvericiliyində mövcud olan bəzi institusional boşluqların, qeyri-müəyyən hüquqi normaların və tətbiq mexanizmlərindəki səmərəsizliklərin COP29-un irəli sürdüyü beynəlxalq standartlarla tam uzlaşdırılması üçün əlavə islahatlara ehtiyac vardır. Post-COP29 dövründə “Net-Zero” strategiyalarının hüquqi baza üzərində qurulması, yaşıl enerji sahəsində vergi və güzəşt siyasətinin təkmilləşdirilməsi, habelə ətraf mühitlə bağlı ictimai iştirak və maarifləndirmənin artırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Nəticə etibarilə, COP29 yalnız beynəlxalq əməkdaşlıq üçün bir platforma deyil, həm də Azərbaycan üçün ekoloji idarəetmədə yeni bir mərhələnin başlanğıcıdır. Bu mərhələnin uğurla reallaşması üçün qanunvericilik, institusional idarəetmə və praktiki mexanizmlər səviyyəsində vahid və səmərəli siyasət yanaşmaları tələb olunur.

Ədəbiyyat

1. Alışanov, Ş. (2013). *Ədəbi-nəzəri fikrin tarixiliyi və müasirliyi*. Elm.
2. Bayramov, R. (2018). *Azərbaycan dilində semantik inkişaf*. Təhsil.
3. Crystal, D. (2010). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press.
4. İsmayılova, G. (2019). *Müasir Azərbaycan dilinin sintaksisi*. Nurlar.
5. Johnson, M. (2008). *Language, Meaning, and Cognition*. Oxford University Press.

6. Karimov, A. (tərtibçi). (2015). *Azərbaycan filologiyası üzrə seçilmiş məqalələr*. Şərq-Qərb.
7. Abdullayeva, L. (2021). Azərbaycan dilində sinonimlər sisteminin semantik xüsusiyyətləri. *Dil və Ədəbiyyat*, 32(4), 55–63. <https://doi.org/10.32545/dae.2021.324>
8. Ismayilov, T. (2020). Cognitive perspectives on metaphor in modern English. *Journal of Linguistic Studies*, 14(2), 88–97. <https://doi.org/10.21445/jls.2020.142>
9. Mehdiyev, S. (2022). Azərbaycan dilinin morfoloji strukturu haqqında yeni yanaşmalar. *Filologiya Araşdırmaları*, 11(3), 120–129.
10. Smith, R. (2019). Pragmatic shifts in contemporary English communication. *Language Research Review*, 27(1), 14–25. <https://doi.org/10.1186/lrr.2019.2714>
11. Məhərrəmov, X. (2021, 20 mart). *Ümumi dilçilik və Azərbaycan dilçiliyində üslub və üslubiyyat məsələləri*. Aem.az. <https://aem.az?newsid=1264>
12. Novruzova, A. (2023, 10 iyun). *Azərbaycan dilində dialektlərin təsnifatı*. Azedu.az. <https://azedu.az/dialektler2023>
13. Williams, T. (2022, 15 sentyabr). *New directions in applied linguistics*. LinguisticsToday.com. <https://lingtoday.com/new-directions>
14. Ivanov, P. (2017). *Sravnitel'naya grammatika tyurkskix yazykov*. Nauka. (transliterasiya: Ivanov, P. (2017). *Sravnitel'naya grammatika tyurkskix yazykov*. Nauka.)

Daxil oldu: 03.07.2025

Qəbul edildi: 27.09.2025